

FORMAREA COMPETENȚELOR ANTREPRENORIALE DIN PERSPECTIVA ASIGURĂRII CALITĂȚII EDUCAȚIEI

Ina BAXAN

Institutul de Științe ale Educației

The present article reflects upon the analysis of entrepreneurial competencies, determined by the Council of Europe, by the educational structure prism, regarded as the didactic field, socio-economic, the field of knowledge.

Asigurarea calității educației în cadrul disciplinelor socioumanistice este determinată de următorii factori:

- aducerea în prim-plan a aspectului calitativ al formării proceselor cognitive pentru rezolvarea de situații variate, implicate în activitatea de cunoaștere științifică, învățare continuă, mai ales independentă: sensibilitatea la probleme, spiritul de observație, stabilitatea și calitatea reprezentărilor, calitatea și operațiile gândirii (analiză, sinteză, comparație, generalizare, concretizare), construirea de argumente, formularea de soluții variate, de judecăți de valoare, găsirea de soluții noi, calități ale imaginației (combinație, asociere, schematizare, modificare, anticipare, înlănțuire, metaforizare, transformare), ale limbajului (forme variate de comunicare, expresivitate, concentrare, corectitudine), ale proceselor ce sprijină cunoașterea (motivația, voința, atenția, deprinderile, afectivitatea);
- formarea calităților intelectuale reflectate în formularea, precizarea, operaționalizarea obiectivelor educației corespunzătoare domeniului cognitiv, prioritare în instruire: operații, capacități de cunoaștere simplă, percepere (definire, identificare, recunoaștere, dobândire); de înțelegere (ilustrare, reprezentare, exprimare proprie, interpretare, diferențiere, explicare, demonstrare, prevedere, completare); de aplicare (concretizare, generalizare, dezvoltare, organizare, utilizare, clasificare, restructurare); de analiză (distingere, sesizare, clasificare, deducere, comparare); de sinteză (relatare, documentare, proiectare, modificare, derivare, dezvoltare, formulare nouă, combinație ș.a.); de evaluare (apreciere, argumentare, judecare, decizie ș.a.);
- modificarea atitudinii față de informativ sub aspectele: diminuarea volumului, eliminarea cunoștințelor perimate și de detaliu, esențializarea, creșterea valorii aplicative și operaționale ș.a.;
- formarea pentru/prin învățarea activă;
- dezvoltarea gândirii critice.

Instituțiile europene *Lisbon European Council, Commission of the European Communities (Brussels), European Commission: Directorate General for Education and Culture, Implementation of Education and Training 2010 (Brussels)* au elaborat lista competențelor-cheie care determină *reușita educației*. În tabelul 1 sunt reflectate principalele domenii de competențe-cheie [1, p.120].

Tabelul 1

Principalele domenii de competențe-cheie

Strategia Lisabona 2000	Proiectul OECD DeSeCo 2002	Comisia Europeană 2002
Sunt definite competențele de bază: - competențe ICT ('Engl. Information and communication technology (în limba română a fost echivalat prin TIC)); - competențe de cultură tehnologică; - competențe de limbi străine; - competențe antreprenoriale.	<i>Definition and Selection of Competences</i> definește trei categorii de competențe-cheie pentru o viață plină de succes și pentru o societate funcțională: - competențe de acțiune autonom (abilitatea de a apăra și de a-și susține drepturile, interesele, responsabilitățile, limitele și necesitățile; abilitatea de a forma și a conduce planuri de viață și proiecte personale; abilitatea de a acționa într-un cadru și într-un context mai larg); - competențe de utilizare interactivă a instrumentelor (abilitatea de a utiliza interactiv limbajul, simbolurile și textul; abilitatea de a utiliza interactiv informația și cunoștințele; abilitatea de a utiliza interactiv noile tehnologii); - competențe de funcționare în grupuri eterogene sociale (abilitatea de a relaționa bine cu ceilalți; abilitatea de a coopera; abilitatea de a manageria și a rezolva conflictele).	Grupul de lucru pentru delimitarea deprinderilor de bază a sugerat următoarele opt domenii principale de competențe-cheie: - comunicarea în limba maternă; - comunicarea în limbă străină; - alfabetizarea numerică și competențele de bază în știință și tehnologie; - competențele ICT; - competențele pentru a învăța să înveți; - competențele interpersonal și civice; - competențele antreprenoriale; - cultura generală.

Educația economică prevede, în primul rând, formarea competenței antreprenoriale din cadrul competențelor CE: „*Competențele antreprenoriale în acest sens au o componentă pasivă și una activă: tendința individului de a introduce schimbări, precum și abilitatea de a accepta și a susține inovația condiționată de factori exteriori, acceptarea schimbării, asumarea răspunderii pentru acțiunile proprii pozitive sau negative, ducerea la bun sfârșit a ceea ce a fost început, stabilirea obiectivelor și realizarea lor și motivarea pentru a reuși aprecierea exprimării creative a ideilor, gândurilor, sentimentelor și opiniilor manifestate printr-o varietate de mijloace de comunicare, incluzând muzica, literatura, artele și sportul*” [5]. În continuare propunem structura competențelor antreprenoriale (tab.2).

Tabelul 2

Structura competențelor antreprenoriale

Cunoaștere	Abilități	Atitudini
<ul style="list-style-type: none"> - identificarea oportunităților pentru dezvoltarea activităților profesionale sau a afacerilor; - cunoașterea elementară a unor manifestări ale artei și culturii; - cunoașterea elementară a convențiilor și exemplarelor din cadrul fiecărui mijloc de comunicare creativ-expresiv și dezvoltarea istorică a acestora. 	<ul style="list-style-type: none"> - a planifica, a organiza, a analiza, a comunica, a evalua, a face de-briefing și a raporta; - abilitatea de a dezvolta și implementa proiecte; - cooperează în calitate de membru al echipei; - își identifică propriile puncte tari și slabe; - discută și dezbate asupra unei game variate de subiecte cum sunt: literatura, muzica, filmul, arta dramatică, artele plastice, fotografia, design-ul, moda, arta video, arhitectura, urbanismul, peisagistica, moștenirea istorică; - cultivă o capacitate estetică care susține participarea și interesul continuu față de viața culturală; - își confruntă propriile puncte de vedere expresiv-creative cu ale altora. 	<ul style="list-style-type: none"> - evaluează și își asumă riscuri; - are inițiativă și inovează; - își asumă diferite roluri într-un grup, inclusiv cel de lider, dar și acel de susținător; - apreciază rolul inițiativei și al abilităților de inițiativă într-o varietate de contexte: acasă, la locul de muncă și în comunitate; - manifestă un puternic simț al identității combinat cu respectul pentru diversitate.

Demersul de stabilire a competențelor antrenează triada: domeniul didactic (vizând obiectivele transdisciplinare și cele ale ariilor curriculare), domeniul socioeconomic (vizând pregătirea pentru piața muncii) și domeniul de cunoaștere, concretizat în școală printr-un obiect de studiu (descriș psihologic prin modul de gândire specific expertului, în sensul cognitivist al termenului).

Domeniul socioeconomic presupune formarea unor competențe antreprenoriale declarate de CE, care se concretizează prin următoarele: elevul are competența de a fi agent al schimbării, de a identifica unele soluții inovatoare, de a avea abilități decizionale; elevul este orientat către rezultat, are atitudine proactivă în rezolvarea problemelor, are gândire creativă, poate comunica eficace.

Al treilea aspect descrie dobândirea, utilizarea și mobilizarea cunoștințelor de către elevi în contexte adaptate vârstei și nivelului de informatizare ale acestuia. Atunci când vorbim despre formarea competențelor în cadrul unui obiect se are în vedere a manifesta un comportament cognitiv specific unui domeniu și nu a acumula insule de informații din cadrul domeniului. Doar un astfel de proces considerăm că este unul de asigurare a calității educației economice.

Etapele procesului de învățare în cadrul unui obiect și categoriile de competențe [2, p.126-127].

Pentru a asigura o marjă cât mai largă de acoperire a obiectelor de studiu, s-a pornit de la o diferențiere fină a etapelor unui proces de învățare. Astfel, s-au avut în vedere următoarele șase etape vizând structurarea operațiilor mentale: percepție, interiorizare, construire de structuri mentale, transpunere în limbaj, acomodare internă, adaptare externă.

Acestora le corespund categorii de competențe generale organizate în jurul câtorva verbe definitorii, ce exprimă operații mentale de diferit grad de complexitate:

- receptarea;
- prelucrarea primară;
- algoritmizarea;
- exprimarea;
- prelucrarea secundară;
- transferul.

Competențele generale ce se urmăresc a fi formate la elevi pe parcursul treptei liceale de școlaritate, precum și competențele specifice fiecărui an de studiu, derivate din acestea, se stabilesc pornind de la modelul de generare prin gruparea categoriilor de concepte operaționale în funcție de dominantele avute în vedere.

Propunem taxonomia competențelor antreprenoriale delimitate de CE (*elevul are competența de a fi agent al schimbării, de a identifica unele soluții inovatoare, de a avea abilități decizionale; elevul este orientat către rezultat, are atitudinea proactivă în rezolvarea problemelor, are gândirea creativă, poate comunica eficient, având cunoștințe, aptitudini*) și modelul de generare stabilit. Având în conținutul său cunoștințe, aptitudini și abilități, competențele pot fi prezentate în felul următor (tab.3):

Tabelul 3

Competențe

	Competențe antreprenoriale	Concepte operaționale/categoriile de competențe generale
1	<p>Cunoștințe:</p> <ul style="list-style-type: none"> - identificarea oportunităților pentru dezvoltarea activităților profesionale sau a afacerilor; - cunoașterea elementară a unor manifestări ale artei și culturii; - cunoașterea elementară a convențiilor și exemplarelor din cadrul fiecărui mijloc de comunicare creativ-expresiv și dezvoltarea istorică a acestora. 	<p>Percepție (receptare):</p> <ul style="list-style-type: none"> - identificarea de termeni, relații, procese; - observarea unor fenomene, procese; - perceperea unor relații, conexiuni; - nominalizarea unor concepte; - culegerea de date din surse variate; - definirea unor concepte.
2	<p>Abilități:</p> <ul style="list-style-type: none"> - a planifica, a organiza, a analiza, a comunica, a face de-briefing, a evalua și a raporta; - abilitatea de a dezvolta și implementa proiecte; - cooperează în calitate de membru al echipei; - își identifică propriile puncte tari și slabe; - discută și dezbate asupra unei game variate de subiecte cum sunt literatura, muzica, filmul, arta dramatică, artele plastice, fotografia, design-ul, moda, arta video, arhitectura, urbanismul, peisagistica, moștenirea istorică; - cultivă o capacitate estetică care susține participarea și continuul interes față de viața culturală; - își confruntă propriile puncte de vedere expresiv-creative cu ale altora. 	<p>Interiorizare (prelucrarea primară):</p> <ul style="list-style-type: none"> - compararea unor date, stabilirea unor relații; - calcularea unor rezultate parțiale; - clasificări de date; - reprezentarea unor date; - sortarea – discriminarea; - investigarea, descoperirea, explorarea; - experimentarea. <p>Construirea de structuri mentale (algoritmizare):</p> <ul style="list-style-type: none"> - reducerea la o schemă sau model; - anticiparea unor rezultate; - reprezentarea datelor; - remarcarea unor invarianți; - rezolvarea de probleme prin modelare și algoritmizare. <p>Transpunere în limbaj (exprimarea):</p> <ul style="list-style-type: none"> - descrierea unor stări, sisteme, procese, fenomene; - generarea de idei; - argumentarea unor enunțuri; - demonstrarea.
3	<p>Aptitudini:</p> <ul style="list-style-type: none"> - evaluează și își asumă riscuri; - are inițiativă și inovează; - își asumă diferite roluri într-un grup, inclusiv pe cel de lider, dar și pe cel de susținător; - apreciază rolul inițiativei și al abilităților de inițiativă într-o varietate de contexte: acasă, la locul de muncă și în comunitate, un puternic simț al identității combinat cu respectul pentru diversitate. 	<p>Acomodarea internă (prelucrarea secundară):</p> <ul style="list-style-type: none"> - compararea unor rezultate, date de ieșire, concluzii; - calcularea, evaluarea unor rezultate; - interpretarea rezultatelor; - analiza de situații; - elaborarea de strategii; - relaționări între diferite tipuri de reprezentări, între reprezentare și obiect. <p>Adaptarea externă (transferul):</p> <ul style="list-style-type: none"> - aplicarea în alte domenii; - generalizarea și particularizarea; - integrarea unor domenii; - verificarea unor rezultate; - optimizarea unor rezultate; - transpunerea într-o altă sferă; - negocierea; - realizarea de conexiuni între rezultate; - adaptarea și adecvarea la context.

Modelul propus prezintă un instrument al educației care conduce la formarea competențelor ca finalități ale procesului de instruire. Realizarea praxiologică a acestui model pentru formarea competențelor antreprenoriale delimitate de CE determină finalitățile educației economice realizate în cadrul școlii și dă posibilitate a integra comunitatea în școală și școala în comunitate cu normele și valorile ei socioeconomice.

Al treilea domeniu care se intersectează cu cele descrise în contextul de stabilire a competențelor este cel didactic, care vizează obiective transdisciplinare și cele ale ariilor curriculare. Obiectivele transdisciplinare prezintă primul nivel de concretizare a obiectivelor educaționale generale. În conformitate cu Curriculumul de bază, învățământul urmărește cultivarea simțului de a munci pentru binele propriu și cel al societății, a stimei față de cei care produc bunurile materiale și spirituale; asigurarea unei pregătiri fizice multilaterale cu caracter profesional aplicativ pentru tineretul studios [4, p.11-12]. Obiectivele generale transdisciplinare sunt “modele” care pornesc de la structura personalității și a experienței sociale în sens larg, vizând sintetic cunoștințele (“a ști”), capacitățile (“a ști să faci”) și atitudinile (“a ști să fii”) pe care elevii ar trebui să le interiorizeze în cadrul întregului lor parcurs școlar. De felul în care sunt proiectate și formulate obiectivele transdisciplinare depind toate celelalte componente ale curriculumului școlar [3, p.8].

Analiza obiectivelor transdisciplinare din domeniile “capacități” și “abilități” din structura competențelor antreprenoriale ne-a provocat la următoarea comparație: grila de observație a “capacităților” din cadrul obiectivelor transdisciplinare din Curriculumul de bază și a “atitudinilor” din structura competențelor antreprenoriale determinate de CE (tab.4).

Tabelul 4

Grila de observație a capacităților și atitudinilor

Obiectivele transdisciplinare din domeniul “capacități”	“Abilități” din structura competențelor antreprenoriale determinate de CE
De tip cognitiv: observarea de fapte și fenomene; memorarea și reproducerea logică; <i>analiza, sinteza, compararea; generalizarea</i> , abstractizarea, concretizarea; extrapolarea și discriminarea; categorizarea, <i>sistematizarea</i> ;	- elevii vor fi capabili: a planifica, a organiza, a <i>analiza</i> , a comunica, a <i>face de-briefing</i> , a <i>evalua</i> și a raporta;
De tip creativ: <i>aplicarea practică</i> a principiilor legilor, a metodelor, a teoriilor etc; <i>elaborarea de noi idei; rezolvarea situațiilor-problemă; investigarea și punerea de problemă; elaborarea de soluții diverse</i> , originale; capacități de percepție, imaginație și gândire artistică;	- abilitatea de a dezvolta și a implementa proiecte; - își confruntă propriile puncte de vedere expresiv-creative cu ale altora;
Reflexive: autocunoașterea; autoaprecierea; autocontrolul și autoreglarea; elaborarea independentă a deciziilor personale;	- își identifică propriile puncte tari și slabe, cultivă o capacitate estetică care susține participarea și interesul continuu față de viața culturală;
De interacțiune socială: <i>inițiativa în stabilirea relațiilor interpersonale; integrarea în activitățile de grup; cooperarea constructivă</i> ; soluționarea conflictelor; competiția loială; perceperea adecvată a situației sociale și elaborarea tacticilor comportamentale;	- cooperează în calitate de membru al echipei;
Comunicative: perceperea adecvată a mesajelor orale și scrise; utilizarea limbajului scris și oral; inițierea și realizarea unor contacte comunicative; ascultarea activă a partenerului; perceperea și interpretarea corectă a mijloacelor comunicative non-verbale; elaborarea tacticii de comunicare în funcție de scopul urmărit și de particularitățile individuale ale partenerului.	- discută și dezbate asupra unei game variate de subiecte cum sunt: literatura, muzica, filmul, arta dramatică, artele plastice, fotografia, design-ul, moda, arta video, arhitectura, urbanismul, peisajistica, moștenirea istorică.

Astfel, putem observa puncte comune între obiectivele curriculare și componentele competențelor antreprenoriale, fapt care ne permite să vorbim despre posibilitățile formării acestui tip de competențe pornind de la Curriculumul de bază.

Compararea obiectivelor transdisciplinare din domeniul „Atitudini” [4, p.12-13] cu dimensiunea “atitudini” din structura competențelor antreprenoriale determinate de CE conturează următorul tablou (tab.5):

Tabelul 5

Obiectivele transdisciplinare din domeniul “atitudini”	“Atitudini” din structura competențelor antreprenoriale determinate de CE
<ul style="list-style-type: none"> - manifestarea conștiinței de apartenență la o comunitate națională și general-umană; - respectul valorilor general-umane, sociale, culturale etc. recunoscute de către comunitate; - asumarea responsabilității personale și sociale; - exersarea drepturilor și datoriilor; - rigoare, obiectivitate, spirit critic; - autoconștientizarea valorii proprii personalității. 	elevii vor manifesta: <ul style="list-style-type: none"> - evaluarea și asumarea riscurilor; - inițiativă și inovare; - își asumă diferite roluri într-un grup, inclusiv cel de lider, dar și cel de susținător; - apreciază rolul inițiativei și al abilităților de inițiativă într-o varietate de contexte: acasă, la locul de muncă și în comunitate; - un puternic simț al identității combinat cu respectul pentru diversitate.

Prin urmare, observăm unele caracteristici comune, cum ar fi: manifestarea conștiinței de apartenență la o comunitate națională și general-umană (obiectivele transdisciplinare din domeniul “atitudini”) și un puternic simț al identității combinat cu respectul pentru diversitate (“atitudini” din structura competențelor antreprenoriale determinate de CE). Analiza efectuată ne permite să subliniem ideea exprimată anterior: soluția stabilirii competențelor antreprenoriale se află la intersecția dintre domeniul didactic, socioeconomic, domeniul de cunoaștere concretizat în școală printr-un obiect de studiu (istoria, geografia, matematica și altele), prin aplicarea principiilor de transdisciplinaritate, interdisciplinaritate.

Referințe:

1. Stoica Adrian, Mihai Roxana. Evaluarea educațională / Inovații și perspective. - București: Humanitas Educational, 2006.
2. Current and Future Challenger in Curriculum Development: Policies, Practices and Networking for Change, Edited by Alexandru Crișan, Humanitas Educational, 2006.
3. Cara Angela, Achiri Ion. Proiectarea didactică: Orientări metodologice. - Chișinău: Lyceum, 2004.
4. Curriculum de bază. - Chișinău: Cimișlia, 1997.
5. Survei, anex, kei competencies, RO.doc, www.nepfoiskola.hu/pro-bls/docs/Products/Romania.

Prezentat la 21.05.2009